เบญจศีลและเบญจธรรม ธ.ศ. ตรี

หนังสือ เบญจศีลเบญจธรรมนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นโอรสของ ร.๕ และเจ้าจอมมารดาแพ ได้เป็นผู้แต่งขึ้น โดยรวบรวมจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์ของการแต่งหนังสือเล่มนี้ คือ เพื่อมุ่งสำหรับใช้เป็นแบบสอนธรรมปฏิบัติแก่นักเรียนผู้อยู่ในโรงเรียน ถึงคนเราจะมีความรู้ดี แต่มีความประพฤติเสียหาย ก็จะได้รับความเดือดร้อนเรื่อยไป

อีกประการหนึ่ง หนังสือเล่มนี้ยังเป็นแบบสำหรับแนะนำชายหญิงทั่วไป เพื่อให้มีความประพฤติถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรานับถืออีกด้วย

คำว่า "ศีล" ได้แก่ ข้อประพฤติข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ "ศีล" ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น แปลว่า เย็น ศีรษะ เกษม สุข อดทน ความสำรวม ความไม่ก้าวล่วงละเมิด เป็นต้น

ผู้ที่ถือศีลย่อมได้รับอานิสงส์ อย่างนี้ คือ

๑. ไม่ต้องประสบความเดือดร้อนในภายหน้า

๒. ย่อมประสบความสำเร็จในการทำมาหากิน

๓. ชื่อเสียงเกียรติยศของผู้มีศีล ย่อมแพร่หลายไปในหมู่นรชน (ในหมู่คนดี)

๔. ย่อมเป็นผู้องอาจ ไม่เก้อเขิน เมื่อเข้าไปในหมู่ของผู้มีศีล

๕. เป็นผู้ไม่หลงทำกาลกิริยา คือ ก่อนตายก็มีสติ ตายไปอย่างสงบ ไม่ทุรนทุราย

๖. เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ไม่ต้องตกนรก

๗. ผู้ที่บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ มีสติบริบูรณ์ ย่อมทำตนให้สิ้นอาสวะได้ คือ สิ้นกิเลสได้

ศีลในทางพระพุทธศาสนามีการจัดอันดับข้อ ดังต่อไปนี้

ศีล ๕ ข้อ สำหรับสาธุชนทั่วไปมีชื่อเรียกว่า นิจศีล ปกติศีล

ศีล ๘ ข้อ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา มีชื่อเรียกว่า คหัฏฐศีล

อุโบสถศีล ๑๐ ข้อ สำหรับสามเณร สามเณรี มีชื่อเรียกว่า อนุปสัมปันนศีล

ศีล ๒๒๗ ข้อ สำหรับพระภิกษุ มีชื่อเรียกว่า ภิกขุศีล

ศีล ๓๑๑ ข้อ สำหรับพระภิกษุณีมีชื่อเรียกว่า ภิกขุณีศีล

เบญจศีล คือ ศีล ๕ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๔. มุสาวาทา เวรมณีเว้นจากการกล่าวเท็จ

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย

เบญจธรรม คือ ธรรม ๕ ข้อ

๑. เมตตา กรุณาคู่กับ ศีลข้อที่ ๑

๒. สัมมาอาชีวะ คู่กับ ศีลข้อที่ ๒

๓. ความสำรวมในกาม คู่กับ ศีลข้อที่ ๓

๔. ความมีสัตย์ คู่กับ ศีลข้อที่ ๔

๕. ความมีสติรอบคอบ คู่กับ ศีลข้อที่ ๕

ศัพท์ที่ควรรู้

คำว่า "ธรรม" ได้แก่ สภาพที่ทรงไว้ หมายความว่า ทรงสัตว์ผู้ปฏิบัติธรรมไว้ไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว

"กัลยาณชน" ได้แก่ คนที่ตั้งอยู่ในกัลยาณธรรม เป็นคนมีความประพฤติงาม เป็นที่นิยมนับถือของคนทั่วไป

ข้อความเบื้องต้น

มนุษย์ ที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมมีรูปพรรณสัณฐานเป็นต่างๆ กัน บางคนก็มีรูปงาม บางคนก็มีรูปทราม ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่เหตุจะตกแต่งให้ เหตุดีก็ตกแต่งให้มีรูปงาม เหตุชั่วก็ตกแต่งให้มีรูปทราม เพราะเลือกเอาตามใจหวังไม่ได้ คนมีรูปงามก็เป็นที่นิยมชมชอบของผู้พบเห็น ถ้ามีรูปเลวทรามก็ตรงกันข้าม เหมือนดอกไม้ที่งามและไม่งาม ถ้าเป็นดอกไม้งามและมีกลิ่นหอม ก็ย่อมเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป ถ้าเป็นดอกไม้ไม่งามทั้งไร้กลิ่นหอมด้วยแล้ว ยิ่งไม่มีคนปรารถนาเลย

คน เราก็เช่นเดียวกัน ถ้ารูปงามน้ำใจดี ย่อมเป็นที่รักใคร่นิยมชมชอบของผู้พบเห็น ถ้ารูปงามหากไร้คุณธรรมประจำใจ ก็สู้คนรูปชั่วเลวทราม แต่มีคุณธรรมประจำใจไม่ได้ รูปพรรณสัณฐานได้มาอย่างไร ย่อมเป็นอยู่อย่างนั้น ดัดแปลงแก้ไขไม่ได้ แต่ใจนั้นก็มักเป็นไปตามพื้นเดิม ถึงอย่างนั้นก็ยังมีทางแก้ไขได้ ด้วยความตั้งใจอันดีเหมือนของที่ไม่หอม

มาแต่เดิม เขายังอบให้หอมได้ แต่ธรรมดาใจนั้นมักผันแปรไม่แน่นอนมั่นคงลงได้ นักปราชญ์ มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น จึงได้กำหนดวางแบบแผนความประพฤติไว้เป็นหลักฐาน

การ ตั้งใจประพฤติตามบัญญัตินั้น ชื่อว่า "ศีล" ศีลนี้เป็นแนวทางสำหรับให้คนประพฤติความดี คนเราแรกจะประพฤติความดี ถ้าไม่ถืออะไรเป็นหลัก ใจย่อมไม่มั่นคง อาจเอนเอียงไปหาทุจริตอีกได้ เพราะโมหะครอบงำเมื่อบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์เป็นปกติมารยาทได้แล้ว ถึงจะประพฤติคุณธรรมอย่างอื่น ก็มักยั่งยืน ไม่ผันแปร นี้แลเป็นประโยชน์แห่งการบัญญัติศีลขึ้น

ความ มุ่งหมายอันดับแรกพึงรู้ว่า การรักษาศีล หรือที่เรียกว่า "เบญจศีล" นี้ เป็นการรักษาตนเอง เป็นการป้องกันตนเอง ไม่ให้เสียคน หรือที่เรียกว่า เสียตัว เพราะตัวเราแต่ละคนนั้น เป็นของหายากและมีจำกัด คือ มีตัวเดียวเท่านั้น ไม่มีตัวแทน อยู่ก็อยู่หมด เสียก็เสียหมด เป็นพระก็เป็นหมด เป็นโจรก็เป็นหมด หรือเข้าคุกก็เข้าหมด เช่นเดียวกัน

การ รักษาศีลห้านั้น มีความมุ่งหมายก็คือ ให้รักษาตนเองไว้ไม่ให้เสียหาย และยังมีผลพลอยได้อีกมากทั้งครอบครัว ทางสังคม ประเทศชาติ และเป็นพื้นฐานให้ตนเองบำเพ็ญ สมาธิ–ปัญญา จนได้มรรคผล นิพพาน พึงทราบว่าคนไม่มีศีล ย่อมไม่อาจบำเพ็ญสมาธิ ปัญญา ให้ได้ผลเต็มที่ได้ฯ

หลักสำคัญในการรักษาศีล

ผู้ที่จะรักษาศีล พึงทราบหลักในทางวิชาการ และทางปฏิบัติ โดยย่อ คือ

๑. ความมุ่งหมายในการรักษาศีลห้า

๒. ข้อห้ามของผู้รักษาศีลห้า

๑. ความมุ่งหมายในการรักษาศีลห้า

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การรักษาศีลห้ามีความมุ่งหมายในการป้องกันตนไม่ให้เสียหาย ของทุกสิ่งทุกอย่าง มันจะดีหรือจะเสีย จะคงทนถาวรหรือชำรุดหักพังโดยง่าย สำคัญอยู่ที่พื้นฐานของสิ่งนั้น ฉะนั้น ช่างก่อสร้างที่เขาจะสร้างตึก จึงต้องตอกเสาเข็มลงรากตรงจุดที่จะรับน้ำหนักไว้แข็งแรง

ชีวิตของคฤหัสถ์ก็เช่นเดียวกัน ต้องแบกน้ำหนัก เพราะเรื่องครอบครัว เรื่องหน้าที่การงาน เรื่องยากดีมีจน ความสุขความทุกข์ร้อยแปด จำจะต้องสร้างพื้นฐานของชีวิตให้มั่นคง จึงจะรับน้ำหนักไว้อย่างปลอดภัย

เราคงจะเคยเห็นคนที่มีพื้นฐานชีวิตไม่ดีพอ พอตนจะต้องรับภาระหรือกระทบกระแทกเข้า เลยต้องกระทำความผิดถึงติดคุกติดตะรางก็มี นั่นแสดงความที่ชีวิตพังทลายไป น่าเสียดายมาก

ทางศาสนาชี้จุดสำคัญที่จะต้องสร้างพื้นฐานไว้ให้มั่นคงเป็นพิเศษ ๕ จุด เป็นการปิดช่องทางที่ตัวเองจะเสีย ๕ ทางด้วยกัน และวิธีที่ว่าก็คือ การรักษาศีล ๕ ข้อ

ศีลข้อที่ ๑ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความโหดร้าย

ศีลข้อที่ ๒ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความมือไว

ศีลข้อที่ ๓ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความใจเร็ว

ศีลข้อที่ ๔ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความขี้ปด

ศีลข้อที่ ๕ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความขาดสติ

หมายความว่า ชีวิตของคฤหัสถ์ทั้งหลาย มักจะพังทลายใน ๕ อย่างนี้ คือ

๑. ความโหดร้ายในสันดาน

๒. ความอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นในทางที่ผิด ๆ

๓. ความร่านในทางกามเกี่ยวกับเพศตรงข้าม

๔. ความไม่มีสัจจะประจำใจ

๕. ความประมาทขาดสติ สัมปชัญญะ

วิธีแก้ก็คือ การหันเข้ามาปรับพื้นฐานสันดานของตนเอง โดยรักษาด้วยเบญจศีล

๒. ข้อห้ามของผู้รักษาศีล ๕

ความเบียดเบียนกันทางโลก ซึ่งเป็นไปโดยกายทวาร ย่อเป็น ๓ ประการ คือ

๑. เบียดเบียนชีวิตร่างกาย

๒. เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ

๓. เบียดเบียนประเพณี คือ ทำเชื้อสายของผู้อื่นให้สับสน

ความ ประพฤติเสียด้วยวาจา อันมีมุสาวาท คือ กล่าวคำเท็จเป็นที่ตั้ง คนจะประพฤติก็เพราะความประมาท และความประมาทนั้น ไม่มีมูลอื่นที่ยิ่งกว่า น้ำเมา เมื่อดื่มเข้าไปแล้ว ย่อมทำให้ความคิดวิปริตทันที เหตุนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น เล็งเห็นการณ์นี้จึงบัญญัติศีลมีองค์ ๕ ไว้ดังกล่าวแล้ว

คำอาราธนาศีล หมายความว่า การนิมนต์ หรือ เชิญพระภิกษุ หรือผู้ใดผู้หนึ่งให้เป็นผู้ให้ศีล

คำสมาทานศีล หมายความว่า การว่าตามผู้ที่เราอาราธนามาเพื่อให้ศีล ตั้งแต่ นโม ตสฺส ภควโต เป็นต้นไป

องค์แห่งศีลอย่างหนึ่งๆ เรียกว่า "สิกขาบท" ศีลมีองค์ ๕ จึงเป็นสิกขาบท ๕ ประการ รวมเรียกว่า เบญจศีล

การ รักษาศีล คือ การตั้งเจตนางดเว้น จากการทำความผิดดังท่านบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ตั้งใจงด ตั้งใจเว้น ตั้งใจไม่ทำอีก ต้องมี "ความตั้งใจ" กำกับไว้เสมอ

ไม่ ใช่เพราะมีเหตุอื่นบังคับตน จึงไม่ทำความผิด แต่ไม่ทำเพราะตนเองได้ ตั้งใจไว้ว่าจะงดเว้น ความตั้งใจดังว่ามานี้ ทางศาสนา เรียกว่า "วิรัติ" คือ เจตนาที่งดเว้นจากความชั่ว

วิรัติ

ผู้ปฏิบัติตามสิกขาบท ๕ ประการนั้น ย่อมมีวิรัติด้วย วิรัติมี ๓ ประการ คือ

๑. สัมปัตตวิรัติ เว้นจากวัตถุที่จะพึงล่วงได้อันมาถึงเฉพาะหน้า ได้แก่ วิรัติของคนทั่วไป

๒. สมาทานวิรัติ เว้นด้วยอำนาจการถือเป็นกิจวัตร ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา

๓. สมุจเฉทวิรัติ เว้นด้วยตัดขาด มีอันไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ได้แก่ พระอริยเจ้า (พระอรหันต์)

ศัพท์ที่ควรรู้

คำว่า รูปธรรม – นามธรรม

คนที่เกิดมาอาศัยเหตุแต่ขึ้น คุมธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ขึ้นเป็นร่างกาย เรียกว่า รูปธรรม แต่เพราะอาศัยความพร้อมเพรียงแห่งธาตุ ๔ จึงมีใจ รู้จักคิดตริตรอง และรู้สึกกำหนดหมายต่างๆ จึงเรียกว่า นามธรรม ถ้ารวมรูปธรรม และนามธรรม เข้าด้วยกันเรียกว่า สังขาร ซึ่งแปลว่า สิ่งที่เหตุแต่งขึ้น

เบญจศีล สิกขาบทที่ ๑

ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต

การ บัญญัติศีลข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์ปลูกเมตตาจิตในสัตว์ทุกจำพวก หรือแม้ในมนุษย์ด้วยกัน เพราะเมตตาจิตนี้เป็นความดี มีทั่วไป ทั้งในมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน

คำว่า “สัตว์” ในที่นี้หมายถึง สัตว์ที่มีชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน ที่ว่ามีชีวิตนั้น นับตั้งแต่สัตว์นั้นมีปราณหรือลมหายใจ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือในไข่ จนกระทั่งสิ้นลมหายใจ คือ ตาย

สัตว์ ทุกชนิดย่อมมีสิทธิ์โดยชอบในการมีชีวิตของตนไปจนตาย ผู้ใดทำให้เขาเสียชีวิตด้วยเจตนา ศีลของผู้นั้นก็ขาด เมื่อเพ่งเจตนาจิตเป็นใหญ่ ในสิกขาบทข้อนี้มีข้อห้าม ๓ อย่าง (เว้นการกระทำ) คือ.

๑. การฆ่า

๒. การทำร้ายร่างกาย

๓. การทรมาน

๑. การฆ่า ได้แก่ การทำให้ตาย โดยต่างแห่งวัตถุ มี ๒ ประเภท คือ

๑) ฆ่ามนุษย์

๒) ฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน

วัตถุที่ใช้ฆ่ามี ๒ อย่าง คือ

๑. ศาสตรา วัตถุที่มีคมเป็นเครื่องฟันแทง เช่น หอก ดาบ เป็นต้น

๒. อาวุธ วัตถุไม่มีคม เช่น ไม้พลอง ก้อนดิน

ฆ่ามนุษย์

ฆ่า มนุษย์ มีโทษหนักโดยวัตถุ ฝ่ายพุทธจักรปรับโทษภิกษุผู้กระทำเป็นปาราชิก ฝ่ายอาณาจักรก็ปรับโทษแก่ผู้กระทำอย่างสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต จะเบาลงมาก็โดยเจตนา การฆ่าโดยต่างแห่งเจตนาก็มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจ

๑. ฆ่าโดยจงใจ คือ สจิตตกะ ได้แก่ คิดไว้ทีแรกว่าจะฆ่าในขณะที่ใจไม่งุ่นง่าน แต่เพราะเหตุ คือ

- ตกอยู่ในฐานะแห่งความโลภ เช่น โจรปล้นบ้าน แล้วฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย
- ตกอยู่ในฐานะแห่งความพยาบาท เช่น ลอบฆ่าคนที่มีเวรต่อกัน
- และเพราะสาเหตุอื่นนอกจากนี้ แล้วพยายามใช้เครื่องมือ หรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้เขาตาย

๒. ฆ่าโดยไม่จงใจ คือ อจิตตกะ ได้แก่ ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่เพราะเหตุเหล่านี้ คือ

- บังเอิญเป็น

- เพราะบันดาลโทสะ เช่น วิวาทกัน บันดาลโทสะขึ้นแล้วฆ่ากันตาย
- ประสงค์จะป้องกันตัว เช่น ต่อสู้กันกับผู้ที่มาทำร้ายตัว และฆ่าเขาตาย
- เพราะไม่แกล้ง เช่น หมายตีพอหลาบจำ แต่ถูกที่สำคัญ ผู้ถูกตีนั้นตาย

การฆ่านั้นสำเร็จด้วยประโยค ๒ อย่าง คือ

๑. ฆ่าเอง เรียกว่า สาหัตถิกประโยค เป็นการลงมือฆ่าเอง

๒. ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า เรียกว่า อาณัตติกประโยค

ศีลข้อนี้ขาดทั้ง ฆ่าเอง และใช้ให้คนอื่นฆ่า

การใช้ให้คนอื่นทำนั้นมีนิยม ๖ ข้อ เป็นเครื่องวินิจฉัยว่า จะล่วงศีลหรือไม่ คำว่า นิยม คือ วัตถุเครื่องกำหนดมี ๖ คือ

๑. นิยมวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ถูกฆ่า มีมนุษย์ และสัตว์ เป็นต้น

๒. นิยมกาล คือ กำหนดเวลาใช้ฆ่า เช่น เวลาเช้า สาย บ่าย เย็น เป็นต้น

๓. นิยมโอกาส หมายเอากำหนดสถานที่ เช่น ในป่า ในบ้าน เป็นต้น

๔. นิยมเครื่องประหาร หมายเอาเครื่องประหาร มี ศาสตรา อาวุธ เป็นต้น

๕. นิยมอิริยาบถ หมายเอาอิริยาบถ มีการ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น

๖. นิยมกิริยาวิเศษ หมายถึง วิธีใช้ฆ่า มี ฟัน แทง ยิง เป็นต้น

ใน นิยมทั้ง ๖ นี้ เมื่อสั่งให้เขาทำแล้ว ถ้าเขาทำถูกต้องตามนิยมนั้น จึงเชื่อว่า ล่วงศีล แต่ถ้าผู้รับใช้ทำผิดจากนิยมที่เขาสั่งไป ไม่ชื่อว่า ล่วงศีล

เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม มีโทษหนักเป็นชั้นกัน เป็น ๓ คือ วัตถุ เจตนา ประโยค

๑. โดยวัตถุ หมายถึง สิ่งที่มีตัวตน แยกเป็น ๓ ประเภท คือ

ก. ฆ่ามนุษย์ผู้หาความผิดคิดได้ คือ ผู้ไม่ได้ประทุษร้ายตนเองและผู้อื่น มีโทษมาก เพราะเว้นจากเหตุจำเป็น

ข. ฆ่ามนุษย์ผู้มีอุปการะมาก เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ มีโทษมาก เพราะตัดประโยชน์สุขของผู้อื่น

ค. ฆ่ามนุษย์ผู้มีคุณความดี มีโทษมาก เพราะไม่เป็นแต่ผลาญชีวิตเปล่า ยังทำลายคุณที่เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นประพฤติตามเสียด้วย

๒. โดยเจตนา หมายถึง ความคิดอ่าน ความตั้งใจ จัดเป็น ๓ คือ

ก. ฆ่าโดยไม่มีสาเหตุ เช่น ผู้นั้นไม่มีโทษผิดถึงตายตามกฎหมายบ้านเมือง หรือไม่ได้จะทำร้ายตน มีโทษมาก

ข. ฆ่าด้วยกำลังกิเลสกล้า เช่น รับจ้างฆ่าเขา มีโทษมาก

ค. ฆ่าด้วยความพยาบาทอันร้ายกาจ ล้างผลาญเขาให้ถึงความพินาศ มีโทษมาก

๓. โดยประโยค หมายถึง อาการสำหรับประกอบ(การกระทำ) ได้แก่ ฆ่าให้ลำบาก เช่น ทุบตีให้บอบช้ำกว่าจะตาย มีโทษมาก เพราะผู้ถูกฆ่า เสวยทุกข์เวทนาแสนสาหัส

การ ฆ่านั้น มิใช่แต่ห้ามฆ่ามนุษย์อื่นเท่านั้น แม้ฆ่าตัวเองให้ตาย ก็ห้าม เพราะเท่ากับเป็นคนสิ้นคิด การฆ่าตัวเองให้ตายนั้น มีชื่อเรียกว่า อัตวินิบาตกรรม

ฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน

การ ฆ่าสัตว์เดียรัจฉานนั้น มีโทษเบาลงโดยวัตถุจากการฆ่ามนุษย์ ฝ่ายพุทธจักรปรับโทษแก่ภิกษุผู้กระทำเพียงปาจิตตีย์ ฝ่ายอาณาจักรมีจำกัดโทษแต่เฉพาะการฆ่าสัตว์บางเหล่าที่หวงห้าม เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม การฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดยวัตถุ เจตนา ประโยค

๑. โดยวัตถุ จัดเป็น ๕ อย่าง คือ

ก. ฆ่าสัตว์ที่มีเจ้าของหวงแหน

ข. ฆ่าสัตว์ที่มีคุณ คือ อุปการะ

ค. ฆ่าสัตว์ใหญ่อันจะใช้ประโยชน์ได้มาก

ง. ฆ่าสัตว์ของตัวเอง

จ. ฆ่าสัตว์อันหาเจ้าของมิได้

ทั้งหมดนี้มีโทษมาก

๒. โดยเจตนา จัดเป็น ๓ อย่าง คือ

ก. ฆ่าโดยหาสาเหตุมิได้

ข. ฆ่าด้วยกำลังกิเลสกล้า

ค. ฆ่าด้วยความพยาบาท

๓. โดยประโยค ได้แก่ ฆ่าให้ลำบาก หรือ น่าสมเพช เช่น วางยาในหนองน้ำเบื่อให้ปลาเมาตาย มีโทษมาก

ฉายาปาณาติบาต

ผู้รักษาศีลข้อนี้ นอกจากระวังไม่ให้ขาด เพราะการฆ่าสัตว์แล้ว ถ้าเว้นจากการกระทำที่เป็นฉายาของปาณาติบาติได้ด้วยแล้ว ก็จะทำให้ศีลของตนบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ถ้าเว้นไม่ได้ ศีลของตนก็ด่างพร้อย เหมือนผ้าที่ไม่ขาดแต่สกปรก ฉายาปาณาติบาต คือ การทำร้ายร่างกาย และทรกรรม

การทำร้ายร่างกาย

ข้อนี้หมายเอาเฉพาะทำแก่มนุษย์ แยกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ทำให้พิการ คือ ทำให้เสียอวัยวะเป็นเครื่องใช้การ เช่น การทำให้เสียนัยน์ตา เสียขา เสียแขน

๒. ทำให้เสียโฉม คือ ทำให้ร่างกายเสียรูป เสียงาม ไม่ถึงพิการ

๓. ทำให้เจ็บลำบาก คือ ไม่ถึงกับเสียโฉม แต่ทำให้เสียความสำราญ

ทรกรรม

ข้อนี้หมายเอาเฉพาะสัตว์เดียรัจฉาน เพราะมนุษย์ไม่เป็นวัตถุอันใครๆ จะพึงทรกรรมได้ทั่วไป ทรกรรมได้แก่ ความประพฤติเหี้ยมโหดแก่สัตว์ ไม่มีความกรุณาปรานีสัตว์ ตามที่จัดไว้เป็นแผนกดังนี้

๑. ใช้การ ได้แก่ การใช้การเกินกำลัง ไม่ปรานีสัตว์ ปล่อยให้อดอยากซูบผอม ไม่ได้หยุดพักผ่อนตามกาล ทำความสำราญของสัตว์ให้เสียไป ขณะใช้ก็เฆี่ยนตี

๒. กักขัง ได้แก่ กังขังในที่คับแคบ จนเปลี่ยนอิริยาบถไม่ได้

๓. นำไป ได้แก่ นำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน เช่น ลากไป หรือผูกมัด เป็ดไก่ สุกร หิ้ว หามเอาหัวลง เอาเท้าขึ้น หรือเอาปลาขังข้องให้ทับยัดเยียดกัน ปล่อยให้ดิ้นกระเสือกกระสนจนตาย

๔. เล่นสนุก เช่นเอาประทัดผูกหางสุนัข แล้วเอาไฟจุด หรือเอาไฟจุดบนกระดองเต่า เอาก้อนดินก้อนหินขว้างปานกเล่นเป็นต้น

๕. ผจญสัตว์ เช่น กัดปลา ชนโค (วัว) ชนกระบือ (ควาย) ตีไก่ กัดจิ้งหรีด เป็นต้น

หลักวินิจฉัยปาณาติบาต

ปาณาติบาตมีองค์ ๕ คือ

๑. ปาโณ สัตว์มีชีวิต

๒. ปาณสัญญิตา ตนรู้ว่าสัตว์มีชีวิต

๓. วธกจิตตัง จิตคิดจะฆ่าให้ตาย

๔. อุปกกโม ทำความพยายามฆ่า

๕. เตน มรณัง สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อนี้จะขาด ต่อเมื่อทำครบองค์ทั้ง ๕ ข้อข้างต้นนี้

ศัพท์ที่ควรรู้

๑. โลกวัชชะ คือ ความผิดที่มนุษย์ทำขึ้น เป็นความผิด เป็นความเสียหาย เช่น ฆ่ามนุษย์ การโจรกรรม ทุบตีกัน เป็นต้น บางอย่างเป็นความเสียหายที่ชาวโลกติเตียน ถือว่าไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ เช่น ดื่มสุรา เป็นต้น จึงเป็นโทษทางโลก

๒. ปัณณัตติวัชชะ คือ ความผิดที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ คือ คนสามัญทำเข้าไม่เป็นความผิด ไม่เป็นความเสียหาย ผิดเฉพาะแก่ภิกษุ โดยฐานะละเมิดพระบัญญัติ เช่น ฉันอาหารในเวลาวิกาล ขุดดิน เป็นต้น

เบญจศีล สิกขาบทที่ ๒

อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์

ศีลข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันการทำลายกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สมบัติของกันและกัน โดยหวังจะให้เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน การประพฤติผิดเช่นนี้ ได้ชื่อว่าประพฤติผิดธรรม เป็นบาป

ข้อนี้หมายถึง การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ คือ ถือเอาด้วยอาการเป็นโจร สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ กำหนดดังนี้

ก. สิ่งของที่มีเจ้าของ ทั้งที่เป็นวิญญาณกทรัพย์ และอวิญญาณกทรัพย์ อันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด

ข. สิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งของที่เขาอุทิศบูชาปูชนียวัตถุในศาสนานั้นๆ

ค. สิ่งของที่เป็นของในหมู่อันไม่พึงแบ่งกัน ได้แก่ ของสงฆ์ และของมหาชนในสโมสรสถานนั้นๆ เมื่อเพ่งถึงความประพฤติชอบธรรม ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่นเป็นสำคัญ พึงทราบในสิกขาบทนี้ ท่านห้าม ๓ ประการ คือ

๑. โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร

๒. ความเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม

๓. กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

การกระทำในข้อ ๑ ศีลขาด ในข้อ ๒ และข้อ ๓ พึงตัดสินด้วยเจตนา ถ้ามุ่งทำลายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของผู้อื่น ศีลขาด ถ้าไม่เจตนา ศีลด่างพร้อย

โจรกรรม

การถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยการกระทำอย่างโจรทุกอย่าง จัดเป็นโจรกรรมในทางศีลธรรม ท่านรวมไว้ ๑๔ วิธีด้วยกัน ดังนี้

๑. ลัก ได้แก่ การขโมยทรัพย์ของคนอื่นที่เจ้าของเขาไม่เห็น มีชื่อเรียกต่างกัน ดังนี้

ก. ขโมย ในเวลาเงียบเห็นเขาตากผ้าไว้ ไม่ให้เจ้าของรู้ หยิบเอาของเขาไป

ข. ย่องเบา เวลาสงัดคน แอบเข้าไปในบ้าน หยิบฉวยเอาของต่างๆ ไป

ค. ตัดช่อง งัดหรือเจาะประตูหน้าต่างที่ปิดช่องอยู่ แล้วหยิบเอาของเขาไป

๒. ฉก ได้แก่ การถือเอาของในเวลาเจ้าของเผลอ มีชื่อเรียกต่างกันตามอาการ ดังนี้

ก. วิ่งราว คนถือเอาของมากำลังเผลอ เข้าแย่งแล้ววิ่งหนีไป

ข. ตีชิง ตีเจ้าของทรัพย์ให้เจ็บตัว แล้วถือเอาของไป

๓. กรรโชก แสดงอำนาจ หรือใช้อาวุธให้เขากลัวแล้วให้ของ เรียกว่า ขู่ หรือจี้

๔. ปล้น ได้แก่ รวมพวกกันหลายคน มีศาสตราวุธเก็บเอาของผู้อื่นด้วยอำนาจ

๕. ตู่ คือ อ้างกรรมสิทธิ์ ยืนยันเอาของคนอื่นมาเป็นของตน

๖. ฉ้อ ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่น เช่น รับของแล้วโกงเสีย อ้างว่าเป็นของของตน

๗. หลอก ได้แก่ กิริยาที่พูดปด เพื่อถือเอาของของผู้อื่น

๘. ลวง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาของผู้อื่น ด้วยแสดงของอย่างใดอย่างหนึ่งให้เข้าใจผิด เช่น ใช้เครื่องชั่งเครื่องตวงโกง

๙. ปลอม ได้แก่ กิริยาที่ทำของปลอมให้คนอื่นเห็นว่าเป็นของแท้ แล้วแลกเปลี่ยนเอาทรัพย์ไป

๑๐. ตระบัด ได้แก่ กิริยาที่ยืมของคนอื่นไปใช้แล้วเอาเสีย เช่น ยืมของแล้วไม่ส่งคืน กู้เงินเขาแล้วเบี้ยวไม่ส่งดอก

๑๑. เบียดบัง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาเศษ เช่น ท่านใช้ให้ไปเก็บเงินค่าเช่าบ้าน เป็นต้น ได้มากแต่ให้ท่านน้อย

๑๒. ลักลอบ ได้แก่ กิริยาที่ลักลอบเอาของที่ต้องห้ามหลบหนีภาษี เช่น สินค้าเถื่อน เป็นต้น

๑๓. สับเปลี่ยน ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของตน ที่เลวเข้าไว้แทน แล้วเอาสิ่งของที่ดีของผู้อื่น

๑๔. ยักยอก ได้แก่ กิริยาที่ยักยอกทรัพย์ของตนที่จะต้องถูกยึดเอาไว้เสียที่อื่น

โจรกรรม มีลักษณะต่างประเภทที่กล่าวมานี้ บุคคลทำเองก็ดี เป็นแต่รวมพวกไปกับเขาก็ดี เหล่านี้ชื่อว่า ประพฤติผิดเป็นโจรกรรมทั้งสิ้น เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าของที่ทำการโจรกรรมมีค่ามาก ทำความฉิบหายให้แก่เจ้าของทรัพย์มาก ก็มีโทษมาก

ข. โดยเจตนา ถ้าถือเอาโดยโลภ มีเจตนากล้า ก็มีโทษมาก

ค. โดยประโยค ถ้าถือเอาโดยการฆ่า หรือทำร้ายเจ้าทรัพย์ หรือประทุษร้ายเคหสถาน และพัสดุของเขา ก็มีโทษมาก

ความเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม

ข้อนี้ ได้แก่ การแสวงหาทรัพย์พัสดุในทางไม่บริสุทธิ์ แต่ไม่นับเข้าในอาการเป็นโจร มีประเภท ดังนี้

ก. สมโจร ได้แก่ การกระทำอุดหนุนโจรกรรมโดยนับ เช่น รับซื้อของโจร ข้อนี้เป็นปัจจัยแห่งโจรกรรม

ข. ปอกลอก ได้แก่ การคบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ ด้วยหวังทรัพย์ของเขาฝ่ายเดียว เมื่อเขาสิ้นเนื้อ ประดาตัวก็ทิ้งขว้าง ข้อนี้เป็นปัจจัยให้คนตกยาก

ค. รับสินบน ได้แก่ การถือเอาทรัพย์พัสดุที่เขาให้เพื่อช่วยทำธุระให้เขาในทางที่ผิด เช่น ข้าราชการรับสินบนจากประชาชน ข้อนี้เป็นปัจจัยให้บุคคลประพฤติผิดทางธรรม

กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

ข้อนี้ ได้แก่ การทำพัสดุของผู้อื่นให้สูญเสีย และเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน มีประเภทดังนี้

ก. ผลาญ ได้แก่ กิริยาที่ทำความเสียหายแก่ทรัพย์พัสดุของคนอื่น เช่น เผาบ้าน ฟันโค ฟันกระบือ เป็นต้น

ข. หยิบฉวย ได้แก่ การถือเอาทรัพย์พัสดุของผู้อื่นด้วยความมักง่าย ไม่บอกเจ้าของ คิดเอาเองว่า เจ้าของไม่ว่าอะไร

หลักวินิจฉัยอทินนาทาน

๑. ปรปริคคหิตัง ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน

๒. ปรปริคคหิตสัญญิตา ตนก็รู้ว่าของนั้นมีเจ้าของหวงแหน

๓. เถยยจิตตัง จิตคิดจะลัก

๔. อุปักกโม พยายามจะลัก

๕. เตน หรณัง นำของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อนี้จะขาด ต่อเมื่อกระทำครบองค์ทั้ง ๕ ข้างต้นนี้

ศัพท์ที่ควรรู้

สวิญญาณกทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่มีวิญญาณครอง ได้แก่ สัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

อวิญญาณกทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่ไม่มีวิญญาณครอง เช่น บ้าน เรือน เงิน ทอง เป็นต้น

สังหาริม ทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่เคลื่อนที่ได้ เช่น สัตว์เลี้ยง เตียง ตั่ง ถ้วย ชาม รถยนต์ เป็นต้น บางอย่างก็มีชีวิต บางอย่างก็ไม่มีชีวิต

อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ ได้แก่ ที่ดิน และทรัพย์ซึ่งติดอยู่กับที่ดิน เช่น ตึก บ้าน โรงรถ เป็นต้น

เบญจศีล สิกขาบทที่ ๓

กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

ศีล ข้อนี้ ท่านบัญญัติขึ้น ด้วยหวังปลูกความสามัคคี สร้างความเป็นปึกแผ่น ป้องกันความแตกร้าวในหมู่มนุษย์ และทำให้วางใจกันและกัน ชายกับหญิงแม้ไม่ได้เป็นญาติกัน ก็ยังมีความรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยอำนาจความปฏิพัทธ์ในทางกาม สิกขาบทข้อนี้ แปลว่า เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

คำว่า "กามทั้งหลาย" ในที่นี้ได้แก่ กิริยาที่รักใคร่กันทางประเวณี หมายถึง เมถุน คือ การส้องเสพระหว่างชายหญิง

การผิดในกาม หมายถึง การเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้ามดังจะกล่าวต่อไป ผู้ใดเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้าม ผู้นั้นทำผิดประเวณี ศีลข้อนี้ขาด เมื่อเพ่งความประพฤติไม่ให้ผิดเป็นใหญ่สำหรับชายและหญิง มีดังนี้...

สำหรับชาย หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชาย มี ๓ ประเภท คือ

๑. สัสสามิกา หญิงมีสามี ที่เรียกว่า ภรรยาท่าน ได้แก่ หญิง ๔ จำพวก คือ

ก. หญิงที่แต่งงานกับชายแล้ว

ข. หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินกับชายอย่างเปิดเผย

ค. หญิงที่รับสิ่งของ มีทรัพย์ เป็นต้น ของชายแล้วยอมอยู่กับเขา

ง. หญิงที่ชายเลี้ยงเป็นภรรยา

๒. ญาติ รักขิตา หญิงที่ญาติรักษา คือ มีผู้ปกครอง ไม่เป็นอิสระแก่ตน เรียกว่า หญิงอยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน คือ หญิงที่มารดาบิดารักษา หรือญาติรักษา

๓. ธรรมรักขิตา หรือ จาริตา หญิงที่จารีตรักษา ที่เรียกว่า จารีตห้าม ได้แก่ หญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอ

ก. เทือกเถา คือ ญาติผู้ใหญ่ นับย้อนขึ้นไป ๓ ชั้น มี ย่าทวด ยายทวด ๑ ย่า ยาย ๑ แม่ ๑ เหล่ากอ คือ ผู้สืบสายจากตนลงไป ๓ ชั้น มีลูก ๑ หลาน ๑ เหลน ๑

ข. หญิงที่อยู่ใต้พระบัญญัติในพระศาสนา อันห้ามสังวาสกับชาย เช่น ภิกษุณีในกาลก่อน หรือแม่ชีในบัดนี้

ค. หญิงที่บ้านเมืองห้าม เช่น แม่หม้ายงานท่าน อันมีในกฎหมาย

หญิง ๓ จำพวกนี้ จะมีฉันทะร่วมกันหรือไม่ร่วมกัน ไม่เป็นประมาณ ชายร่วมสังวาสด้วย ก็เป็นกาเมสุมิจฉาจาร

หญิงที่เป็นวัตถุต้องห้ามของชายในกาเมสุมิจฉาจาร โดยพิสดารมี ๒๐ จำพวก คือ

๑. มาตุรักขิตา หญิงที่มารดารักษา

๒. ปิตุรักขิตา หญิงที่บิดารักษา

๓. มาตาปิตุรักขิตา หญิงที่มารดาบิดารักษา

๔. หญิงที่พี่ชายน้องชายรักษา

๕. หญิงที่พี่สาวน้องสาวรักษา

๖. หญิงที่ญาติรักษา

๗. หญิงที่โคตร หรือมีแซ่รักษา

๘. หญิงมีธรรมรักษา

๙. หญิงมีสามีรักษา

๑๐. หญิงมีสินไหม คือ พระราชารักษา

๑๑. หญิงที่ชายไถ่หรือซื้อมาด้วยทรัพย์เพื่อเป็นภรรยา

๑๒. หญิงที่อยู่กับชายด้วยความรักใคร่ชอบใจกันเอง

๑๓. หญิงที่อยู่เป็นภรรยาชายด้วยโภคทรัพย์

๑๔. หญิงที่เข็ญใจ ได้สักว่าผ้านุ่งผ้าห่มแล้วอยู่เป็นภรรยา

๑๕. หญิงที่ชายขอเป็นภรรยา มีผู้ใหญ่จัดการให้

๑๖. หญิงที่ชายช่วยปลงภาระอันหนักให้แล้ว ยอมเป็นภรรยา

๑๗. หญิงที่เป็นทาสีอยู่ก่อน แล้วชายเอามาเป็นภรรยา

๑๘. หญิงที่รับจ้างแล้ว ชายเอาเป็นภรรยา

๑๙. หญิงที่ชายรบข้าศึกได้เป็นเชลยแล้ว เอาเป็นภรรยา

๒๐. หญิงที่ชายอยู่ด้วยขณะหนึ่ง และหญิงนั้นก็เข้าใจว่าชายนั้นเป็นสามีของตน

สำหรับหญิง ชายต้องห้ามสำหรับหญิง มี ๒ ประเภทคือ

๑. ชายอื่นนอกจากสามี เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงที่มีสามีแล้ว

๒. ชายที่จารีตห้าม เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงทั้งปวง

ชายที่จารีตห้ามนั้น มี ๓ จำพวก คือ

๑. ชายที่อยู่ในพิทักษ์รักษาของตระกูล เช่น ปู่ พ่อ ตา ทวด

๒. ชายที่อยู่ในพิทักษ์ของธรรมเนียม เช่น นักพรต นักบวช

๓. ชายที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม เช่น พระภิกษุ สามเณร

หญิงที่ไม่เป็นวัตถุกาเมสุมิจฉาจารของชาย มี ๔ อย่าง คือ

๑. หญิงที่ไม่มีสามี

๒. หญิงที่ไม่อยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน

๓. หญิงที่จารีตไม่ห้าม

๔. หญิงที่เป็นภรรยาของตน

ชายที่ไม่เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจฉาจารของหญิงมี ๔ คือ

๑. ชายที่ไม่มีภรรยา

๒. ชายที่จารีตไม่ห้าม

๓. สามีของตน

๔. ชายที่ทำโดยพลการพ้นอำนาจของหญิง (เช่นชายที่ข่มขืน)

โทษของกาเมสุมิจฉาจาร

กาเม สุมิจฉาจารนี้ เป็นความประพฤติชั่วร้าย มีโทษทั้งทางโลก และทางธรรม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายลงโทษผู้ประพฤติล่วง ฝ่ายพุทธจักรก็จัดเป็นบาปแก่ผู้ทำ

เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม จัดว่ามีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าเป็นการทำชู้ หรือล่วงละเมิดในวัตถุที่มีคุณ มีโทษมาก

ข. โดยเจตนา ถ้าเป็นไปด้วยกำลังราคะกล้า มีโทษมาก

ค. โดยประโยค ถ้าเป็นไปโดยพลการ มีโทษมาก

หลักวินิจฉัยกาเมสุมิจฉาจาร

กาเมสุมิจฉาจาร มีองค์ ๔ คือ

๑. อคมนียวัตถุ วัตถุอันไม่ควรถึง (มรรคทั้ง ๓)

๒. ตัสมิง เสวนจิตตัง จิตคิดจะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น

๓. เสวนัปปโยโค ทำความพยายามในอันที่จะเสพ

๔. มัคเคน มัคคัปปฏิบัตติ มรรคต่อมรรคถึงกัน

ใน เรื่องกาเมสุมิจฉาจารนี้ ผู้ที่เสพเท่านั้นจึงจะชื่อว่า ล่วงกาเมสุมิจฉาจาร ส่วนการใช้คนอื่นให้ทำแก่คนอื่นนั้น ไม่เป็นการผิดกาเมสุมิจฉาจาร

แต่การใช้ให้คนอื่นทำกาเมสุมิจฉาจารแก่ตนนั้น ชื่อว่า เป็นการล่วงกาเมสุมิจฉาจารแท้

เบญจศีล สิกขาบทที่ ๔

มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ

ศีล ข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายประโยชน์ของกันและกัน ด้วยการพูด คือ ตัดประโยชน์ทางวาจา และรักษาวาจาของตนให้เป็นที่เชื่อถือของคนอื่น เมื่อเพ่งความเจริญเป็นใหญ่ พึงทราบในสิกขาบทนี้ ท่านห้ามเป็นข้อใหญ่ ๓ ประการ คือ

๑. มุสาวาท

๒. อนุโลมุสา

๓. ปฏิสสวะ

การกระทำตามข้อ ๑ ศีลขาด กระทำตามข้อ ๒ และ ๓ ศีลด่างพร้อย

มุสาวาท

การพูดเท็จ คือ การโกหก หมายถึง การแสดงออกด้วยเจตนาบิดเบือนความจริง ให้คนหลงเชื่อแสดงออกได้ ๒ ทาง คือ

๑. ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกชัด ๆ

๒. ทางกาย ทำเท็จทางกาย เช่น เขียนจดหมาย โกหก ทำรายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอม หรือ มีใครถามข้อความที่ควรรับ ก็สั่งศีรษะแสดงปฏิเสธ

เพื่อความสะดวกในการเรียน และการปฏิบัติ ท่านจำแนกกิริยาที่เป็นมุสาวาทไว้ ๗ อย่าง คือ

๑. ปด

๒. ทดสาบาน

๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์

๔. มารยา

๕. ทำเลศ

๖. เสริมความ

๗. อำความ

๑. ปด ได้แก่ พูดมุสาชัดๆ ไม่อาศัย ไม่อาศัยมูลเหตุเลย เช่น เห็นว่าไม่เห็น รู้ว่าไม่รู้ โดยโวหารต่างกัน ตามความมุ่งหมายของผู้พูด ท่านแสดงไว้เป็นตัวอย่าง ๔ ข้อ คือ

ก. พูดเพื่อจะให้เขาแตกกัน เรียกว่า ส่อเสียด

ข. พูดเพื่อจะโกงท่าน เรียกว่า หลอก

ค. พูดเพื่อจะยกย่อง ท่านเรียกว่า ยก

ง. พูดไว้แล้วไม่รับ เรียกว่า กลับคำ

๒. ทนสาบาน ได้แก่ กิริยาที่เลี่ยงสัตย์ว่า จะพูดตามจริง แต่ใจไม่ตั้งจริงตามนั้น มีพูดปดเป็นลำดับ บริวาร เช่น เป็นพยานทนสาบานไว้ แล้วเบิกความเท็จ เป็นต้น

๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์อันไม่มีจริง เช่น อวดรู้วิชาคงกระพัน ฟันไม่เข้ายิงไม่ออก เป็นต้น ซึ่งเป็นอุบายหาลาภ

๔. มารยา ได้แก่ กิริยาที่แสดงให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง หรือลวงให้เข้าใจผิด เช่น เป็นคนทุศีล ก็ทำท่าทางให้เขาเห็นว่ามีศีล เจ็บน้อยก็ครวญครางมาก

๕. ทำเลศ ได้แก่ พูดมุสาเล่นสำนวน เช่น เห็นคนวิ่งหนีเขามา เมื่อผู้ไล่มาถาม ไม่อยากจะให้เขาจับคนนั้นได้ แต่ไม่ต้องการให้ใครตราหน้าว่าเป็นคนพูดมุสา จึงย้ายไปยืนที่อื่น แล้วพูดว่าตั้งแต่มายืนที่นี่ ยังไม่เคยเห็นใครวิ่งมาเลย

๖. เสริมความ ได้แก่ พูดมุสาอาศัยมูลเดิม แต่ตัดความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสีย เรื่องมากพูดให้เหลือน้อย ปิดความบกพร่องของตน

โทษของมุสาวาท

บุคคล พูดมุสา มีโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกปรับโทษทางกฎหมายที่หักประโยชน์ของผู้อื่น ทางธรรมปรับโทษอย่างหนักถึงปาราชิก อย่างเบาปรับเสมอปาจิตตีย์ กล่าวโดยความเป็นกรรมมีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าข้อความนั้นเป็นเรื่องหักล้างประโยชน์ เช่น ทนสาบาน เบิกพยานเท็จ กล่าวใส่ความท่าน หลอกลวงเอาทรัพย์ท่าน มีโทษหนัก หรือกล่าวมุสาแก่ผู้มีคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เจ้านาย และท่านผู้มีศีลธรรม มีโทษหนัก

ข. โดยเจตนา ถ้าผู้พูดคิดให้ร้ายท่าน เช่น กล่าวใส่ความท่าน มีโทษหนัก

ค. โดยประโยค ถ้าผู้พูดพยายามทำให้เขาเชื่อสำเร็จ มีโทษหนัก

อนุโลมมุสา

อนุโลมมุสา คือ เรื่องที่พูดนั้นไม่จริง แต่ผู้พูดมิได้มุ่งจะให้ผู้ฟังหลงเชื่อ แยกประเภท ๒ อย่าง คือ

๑. เสียดแทง กิริยาที่ว่าให้ผู้อื่นให้เจ็บใจ อ้างวัตถุไม่เป็นจริง กล่าวยกให้สูงกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ประชด กล่าวทำให้คนเป็นคนเลวกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ด่า

๒. สับปลับ ได้แก่ พูดปดด้วยคะนองวาจา

โทษของอนุโลมมุสา

อนุโลมมุสา มีโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกจัดว่าเป็นกิริยาที่หยาบช้าเลวทราม ไม่สมควรประพฤติ ทางธรรม จัดว่าเป็นบาป เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม ก็มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดยวัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าเป็นข้อความเป็นเรื่องประทุษร้ายท่าน เช่น พูดเสียดแทง มีโทษหนัก และกว่าแก่ผู้มีคุณ ก็มีโทษหนัก

ข. โดยเจตนา ถ้าพูดใส่ร้ายผู้อื่น เช่น หวังจะให้ท่านเจ็บใจ และกล่าวเสียดแทง มีโทษหนัก

ค. โดยประโยค ถ้าผู้พูดพยายามทำความเสียหายแก่ท่านสำเร็จ เช่น ยุให้ท่านแตกกัน และเขาก็แตกกัน มีโทษหนัก

ปฏิสสวะ

ปฏิสสวะ ได้แก่ เดิมรับคำของคนอื่นด้วยเจตนาบริสุทธิ์ แต่ภายหลังกลับใจ ไม่ทำตามที่รับนั้น แม้ไม่เป็นการพูดเท็จโดยตรง แต่ก็เป็นการทำลายประโยชน์ของคนอื่นได้ มีประเภทเป็น ๓ อย่าง คือ

๑. ผิดสัญญา ได้แก่ สองฝ่ายทำสัญญากันว่าจะทำอย่างนั้นๆ แต่ภายหลังไม่ทำอย่างนั้น เช่น ทำสัญญาจ้าง เป็นต้น

๒. เสียสัตย์ ได้แก่ ให้สัตย์แก่ท่านฝ่ายเดียวว่าตนจะทำ หรือไม่ทำเช่นนั้นๆ แต่ภายหลังไม่ทำตามนั้น เช่น ข้าราชการ ผู้ถวายสัตย์สาบานแล้ว ไม่ทำตามนั้น

๓. คืนคำ ได้แก่ รับว่าจะทำสิ่งนั้นๆ แล้วภายหลังไม่ทำ เช่น รับว่าให้สิ่งนั้นๆ แล้วไม่ให้

โทษของปฏิสสวะ คือ ทำให้เสียชื่อเสียง ตามฐานที่ไม่ตั้งอยู่ในสัตย์

ถ้อยคำที่ไม่เป็นมุสา

มีคำพูดอีกประเภทหนึ่ง ที่ผู้พูดๆ ไม่จริง แต่ก็ไม่ประสงค์ให้ผู้ฟังเชื่อ เรียกว่า ยถาสัญญา คือ พูดตามความสำคัญ ผู้พูดไม่ผิดศีล แยกประเภทเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. โวหาร

๒. นิยาย

๓. สำคัญผิด

๔. พลั้ง

๑. โวหาร ได้แก่ ถ้อยคำที่ใช้เป็นธรรมเนียม เพื่อความไพเราะทางภาษา เช่น เราเขียนจดหมายลงท้ายด้วยความนับถืออย่างสูง ทั้งที่เราไม่ได้นับถือเขาเลย

๒. นิยาย ได้แก่ เรื่องเปรียบเทียบ เพื่อได้ใจความเป็นสุภาษิต เช่น ผูกนิยายขึ้น เช่น ลิเก ละคร

๓. สำคัญผิด ได้แก่ ผู้พูดเข้าใจผิด พูดไปตามความเข้าใจของตนเอง เช่น จำวันผิด ใครถามก็ตอบตามนั้น

๔. พลั้ง ได้แก่ ผู้พูดตั้งใจว่าจะพูดอย่างหนึ่ง แต่ปากไพล่ไปพูดอย่างหนึ่ง

หลักวินิจฉัยมุสาวาท

มุสาวาทมีองค์ ๔

๑. อภูตวัตถุ เรื่องที่พูดเป็นเรื่องไม่จริง

๒. วิวาทนจิตตัง จงใจจะพูดให้ผิด

๓. ตัชโช วายาโม พยายามพูดคำนั้นออกไป

๔. ปะรัสสะ ตะทัตถวิชานะนัง คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

เบญจศีล สิกขาบทที่ ๕

สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี

เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ศีล ข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อให้คนรู้จักรักษาสติของตนให้บริบูรณ์ เพราะสุราเป็นของที่ทำให้ผู้ดื่มมึนเมา เมื่อมึนเมาแล้วย่อมทำให้เสียสติ เป็นที่ตั้งของความประมาท จะทำอะไรก็ผิดพลาด ทั้งเป็นเหตุทอนคุณความดีที่มีอยู่ให้น้อยลง

เมื่อ เสพเข้าไปแล้วทำให้สติเลื่อนลอย ขาดการควบคุมตัวเอง ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ พูดในสิ่งที่ไม่เคยพูด เป็นเหตุให้ล่วงสิกขาบทอีก ๔ ข้อข้างต้นได้ ศีลข้อ ๕ นี้ นับว่ามีความสำคัญที่สุดในเบญจศีล

น้ำเมา มี ๒ ชนิด คือ

๑. สุรา น้ำเมาที่กลั่นแล้ว ภาษาไทยเรียกว่า เหล้า

๒. เมรัย น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น เป็นของหมักดอง เช่น เหล้าดิบ น้ำตาลเมา กระแช่ ของมึนเมาเสพติดต่างๆ เช่น ฝิ่น กัญชา ก็รวมเข้าในศีลข้อนี้ด้วย

ในปัจจุบันมีสิ่งเสพติดให้โทษร้ายแรงระบาดอยู่ในหมู่ของประชาชน เท่าที่ราชการพบแล้ว คือ

๑. สุรา น้ำเมาที่กลั่นแล้ว

๒. เมรัย น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น

๓. ฝิ่น เป็นยางไม้ชนิดหนึ่ง (ต้นฝิ่น)

๔. กัญชา เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง (ต้นกัญชา)

๕. มอร์ฟีน เป็นผลิตภัณฑ์ทำจากฝิ่น

๖. โคเคน เป็นผลิตภัณฑ์จากมอร์ฟีน

๘. แลคเกอร์ ทินเนอร์ ทำมาจากสารเคมี

สุราเมรัย เสพทางการดื่ม ฝิ่น กัญชา เป็นต้น เสพโดยวิธีสูบบ้าง ฉีดเข้าไปในร่างกายบ้าง

โทษแห่งการดื่มน้ำเมา

ในพระบาลีท่านแสดงโทษของการดื่มน้ำเมาไว้ ๖ อย่าง คือ

๑. เป็นเหตุให้เสียทรัพย์

๒. เป็นเหตุก่อวิวาท

๓. เป็นเหตุให้เกิดโรค

๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง

๕. เป็นเหตุประพฤติมารยาที่น่าอดสู

๖. ทอนกำลังปัญญา

โทษของการเสพฝิ่น

การเสพฝิ่นนั้นมีโทษมาก เมื่อกล่าวแล้วแบ่งออกเป็น ๔ สถาน คือ

๑. เป็นเหตุให้เสียความสำราญของร่างกาย

๒. เป็นเหตุก่อวิวาท ให้เสียทรัพย์

๓. เป็นเหตุเสียความดี

๔. เป็นเหตุเสียชื่อเสียง

โทษเหล่านี้ ยิ่งหย่อนตามพื้นเพของเสพ

โทษของการเสพกัญชา

กัญชา เป็นสิ่งเสพติดให้โทษเหมือนกัน เพราะฤทธิ์กัญชานั้น ย่อมทำมัตถุลังค์ (มันในสมอง) และเส้นประสาทให้เสียไป ตาลาย เห็นอะไรผิดไปจากความจริง เช่น เห็นเชือกเป็นงู หูเชือน ฟังอะไรเขวไปจากความจริง เช่น ได้ยินเสียงกลองเป็นเสียงปืน หรือ เสียงฟ้าร้อง นึกจะทำอะไรก็ยั้งไม่ได้ ความคิดฟั่นเฟือน มักทำให้หวาดกลัวไปต่าง ๆ เหมือนคนบ้า ไม่ควรเสพ

หลักวินิจฉัยสุราปานะ

สุราปานะ (การดื่มสุรา) มีองค์ ๔ คือ

๑. มทนียัง น้ำเมา

๒. ปาตุกัมมยตาจิตตัง จิตคิดจะดื่มน้ำเมา

๓. ตัชโชวายาโม พยายามดื่มน้ำเมา

๔. ปีตัปปเวสนัง น้ำเมานั้นล่วงลำคอลงไป

ศีลขาด คือ ศีลของผู้ที่สมาทานศีลแล้ว แต่ไม่รักษาศีลนั้นให้ดี ล่วงละเมิดเป็นประจำ ทำให้ขาดต้นขาดปลายหาที่บริสุทธิ์จริงได้ยาก เหมือนผ้าที่ขาดชายรอบทั้งผืน หรือขาดกลางผืนเลย

ศีลทะลุ คือ ศีลของผู้ที่ชอบละเมิดสิกขาบททีเดียว ๒ หรือ ๓ ข้อ เหมือนแม่โคด่างที่กะดำกระด่างลายไปทั้งตัว ดำบ้าง ขาวบ้าง

ศีลพร้อย คือ ศีลของผู้ชอบล่วงละเมิดศีลคราวละสิกขาบท หรือล่วงศีลคราวละองค์สององค์ คือ มีศีลบริสุทธิ์บ้างไม่บริสุทธิ์บ้างสลับกันไป

ศีลห้าประการนี้ เป็นวินัยในพระพุทธศาสนา ด้วยประการฉะนี้

ศัพท์ที่ควรรู้

อุโบสถ

คำว่า อุโบสถ แปลว่า ดิถีวิเศษที่เข้าอยู่ ดิถีวิเศษเป็นที่เว้น มี ๓ อย่าง คือ

๑. นิคคัณฐอุโบสถ เป็นอุโบสถของนักบวชนอกพระพุทธศาสนา คือ ตั้งเจตนางดเว้นเป็นบางอย่าง เช่น เว้นการฆ่าสัตว์ในทิศเหนือ แต่ฆ่าสัตว์ทิศอื่น เป็นการรักษาตามใจชอบของตน

๒. โคปาลอุโบสถ เป็นอุโบสถในพระพุทธศาสนา เป็นอุโบสถที่อุบาสก อุบาสิกาสมาทานรักษาไว้ มีอาการเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค คือ เวลาสมาทานแล้ว กลับไปพูดดิรัจฉานกถาต่างๆ เช่น พูดเรื่องการทำมาหากิน เรื่องทะเลาะกันภายในครอบครัว เป็นต้น

๓. อริยอุโบสถ เป็นอุโบสถในพระพุทธศาสนา เป็นอุโบสถที่เหมาะสม และประเสริฐสำหรับอุบาสก อุบาสิกา เมื่อสมาทานแล้ว ก็ตั้งใจรักษาศีลของตนให้มั่นคง ใจไม่ข้องแวะกับฆราวาสวิสัย

สนทนาแต่ในเรื่องของธรรมวินัย ในเรื่องการบำเพ็ญบุญอย่างเดียว อริยอุโบสถนี้จึงเป็นอุโบสถที่นับว่าประเสริฐที่สุด